Boqonnaa Sadii

Fedhii Ummata keenyaa guutuu kandanda'u sirna tajaajila hawaasummaa haqa qabeessaa ta'e diriirsuu

3

Galmoota badhaadhina hawaasummaa waggaa shanii Paartii keenyaa mirkanees-san;

- Sirna barnootaa qulqullinaafi dhaqqabummaa haqa qabeessaa gidduglees-sa godhate diriirsuu
- Sirna eegumsa fayyaa dhukkuba ittisuu irratti hundaa'eefi yaalanii fayyisuu bu'uura godhate diriirsuu
- Mirga dubartootaa, daa'immaniifi dargaggootaa, bakka bu'insaafi fayyadamummaa misoomaa mirkaneessuu
- Sirna wabii hawaasummaa(social security) jabeessuu
- Misooma aadaa,tuurizimiifi ispoortii jabeessuu

a'umsi guddina dinagdeefi hawaasummaa biyya keenyaa sadarkaa gadi

aanaa irratti waan argamuuf badhaadhina hawaasummaa hunda galees-saa ta'e mirkaneessuu dhimma ijoo toora xiyyeeffannoo dinagdee keenyaa ta'a. waan ta'eef hojilee misooma hawaasummaa dhimma galma guddinaafi fayyadamummaa haqa qabeessummaa milkeessuu ta'a. Hojileen misooma hawaasummaa sirna kennaa tolaafi wabii hawaasummaa keessa ture keessaa bahee rakkoo jiru karaa abbaa mirgummaan ilaala. Misoomni hawaasummaa humna dinagdee biyya keenyaan kan daanga'u ta'uyyuu, akka adeemsaatti garuu dhimmicha akka kennaatti ilaaluurra akka mirgaatti fudhachuun karaa dinagdee biyyattii tilmaama keessa galcheen deebii kan argatu ta'a.

Paartiin keenya badhaadhina hawaasummaa hunda galeessa ummattoota biyya keenyaa mirkaneessuufi waggoottan dhufan keessatti Itoophiyaan biyya badhaadhina hundagaleessa ta'e milkeessuudhaan Afrikaa keessatti fakeenya akka taatu kan hojjetu yoo ta'u tajaajila hawaasummaa qulqullina qabu dhaqqabamaa taasisuun mirgoota kutaalee hawaasaa adda addaa kabachiisuufi hirmaannaasaa-nii guddisuun akkasumas kutaalee hawaasaa rakkoof saaxilamoo ta'an jireenya gadadoo keessaa kan isaan baasu sirna wabii hawaasummaa hojiirra oolchuun badhaadhinaa hawaasaa mirkaneessuuf ni hojjeta.

3.1 Sirna Barnootaa Qulqullinaafi dhaqqabummaa haqa qabeessa giddugleessa godhate diriirsuu

1

Oulullina barnootaafi sirrummaa isaa sadarkaa hundatti fooyyeessuun sirna barnootaa daa'immaaniifi gaggoota humnasaanii fayvadamuu isaan dandeessisu ni diriirsina. Malli barsiisummaa sirna barnoota biyya keenyaa, meeshaaleen barataafi barsiisaa akkasumas sirni gamaggamaa akka fooyya'uufi fedhii gabaa jiru waliin akka walsimu taasisuun barattootni biyya keenyaa hundi baratoota biyyoota sirna barnootaa raawwii olaanaa qaban waliin kan madaalu sirna barnootaa qabxii olaanaa galmeesisuu isaan dandeessisu akka jiraatu ni taasifama.

2.

Sadarkaalee barnootaa hundatti baadiyyaatti magaalaatti, koorni-yaan, bu'uura haawasummaafi dinagdeen, qaama miidhamum-maa, carraas ta'ee carraaqqii irratti hundaa'uun loogii osoo hin uumami-in lammileen hundi barnoota akka argatan dhaqqabummaa barnoota haqa-qabeessaarratti xiyyeeffannoon hojjenna.

3

Si'aa'inaafi bu'a qabeessummaa

fooyyeessuun sirna barnootaa itti gaafatamummaa, iftoominaafi miira abbummaa uumuu ijaaruuf ni hojjetama.

Kanaanis sirna geggeessaafi bulchiinsa barnootaa jabeessuufi humnasaa cimsuun gahumsiifi bu'aa qabeessummaan akka fooyya'uuf hojimaa-ta itti gaafatamumma, iftoomaafi abbummaa mirkaneessu diriirsuun sirna barnootichaan bulchiinsi gaari-in akka mirkanaa'u ni taasifama.

4.

Sirna barnootaa tokkummaa biyyoolessaa jabeessuufi barnoota naamusaafi amala gaarii sirna barnootaa sadarkaa tokkoffaa keessatti akka hammatamu taasisuun akkasumas tajaajila tola-ooltummaa barattoonni hawaasaaf kennan akka guddatu taasisuun walitti dhufeenyi dhaabbilee barnootaafi hawaasa gidduu jiru akka cimu, lammilee duudhaalee gaariin dhaangi'aman sirna barnootaa humna namaa gahumsaafi naatoo anoomaa hundagaleessaa ta'e horachuu nu dandeessisu akka qabannu ni taasifama

5. Galteewwaan barnootaa damee dhuunfaa oomishuu akkasu-mas damee leenjiifi barnootaarratti hirmaannaa si'aa'ina qabu akka taasisu jajjabeessuufi sirna barnootaafi leenjii qabeenyaan deeggaramuu akka danda'u baankiin misooma

barnootaa akka hundeeffamu taasisuun karaa damee barnootaa tumsi mootumma, dhaabbilee miti-mootummaafi qooda fudhattootni dhuunfaa akka cimu ni hojjenna

6.

Fooyya'insa qulqullina barnootaaf ramaddiin barsiisotaa sadarkaa hundumaar-ratti taasifamu murteessaa waan ta'eef barsiisonni dandeettii fooyyeefi naamusa gaarii akka qabaataniif xiyyeeffannoo addaa kenninee hojjenna. Ogummaan barsiisummaa akabajan isaa malu argatee dhaloota akka qaruu ni taasifna. Kaffaltiin ogummaafi faayidaan barsiisota sadarkaa sadarkaan jiranii akka fooyya'u xiyyeeffannoo addaan ni hojjeta.

7.

Dhaqqabummaa barnoota olaanaa babal'isuufi haqa qabeessummaa mirkaneessuun barattootaafi leenjitoota gidduutti loogii tokko malee carraa damee barnootaa ofii filatanii galan bal'isuuf ni hojjenna. Dhaabbilee barnootaa olaanoofi filannoon dhiyeessii barnootaa teekinoolojiin deeggarame dhaqqabummaan barnootaa fedhiifi dandeettiirratti hundaa'e akka jabaatu ni taasifama.

8.

Hojimaata industiriifi manneen hojii walitti hidhamiinsa dhaabbilee barnoota olaanoo waliin jabeessu diriirsuun barattoonni barnoota gocha qabatamaan deeggarame akka argataniifi guddina ogummaa fedhii induustirii waliin walsimate

taasisuun qaxarriin eebbifamtoota dhaabbilee olaanoo akka guddatuuf ni hojjenna.

9.

Guddinaafi cehumsa teknoolojii aadaa saayinsii ijaaruu dandeessisan, beekumsa biyya keessaa maddanii tajaa-jila hawaasaafi rakkoo furuu danda'an. sirnoonni kalaqa, cehumsa beekumsa saavinsii babal'isuu dandeessisan ni diriiru. Fayyadamummaa teekinoolojii cimsuuf bu'uuraalee misooma ICT diriirsuu kalaga teekinoolojiifi ce'umsaa geggeessuu teekinoolojii guddisu-ufi misoomsuun(artificial intelligenece) dhimma xiyyeeffannoon irratti hojjennuudha.

10.

Dhaabbilee Barnoota ogummaafi leenjii teekinikaa madda ogeessota giddugaleessaafi bakka ogeessonni gahumsa qaban leenjii gocha qabatamaa irratti hundaa'e leenji'anii bahan akka ta'an, dhaqqabummaan olitti qulqulinaaf xiyyeeffannoo kennanii akka hojjetaniifi bakka dargaggoonni teekinoolojiifi kalaaqawwan rakkoo furuu danda'an keessaa horataman akka ta'aniif ni hojjetama.

3.2 Sirna eegumsa fayyaa dhukkuba ittisuufi yaalanii fayyisuu bu'uura godhate diriirsuu

1.

Hojii uwwisa tajaajila fayyaa hunda hammataa diriirsuufi dhaabbilee fayyaa dhaqqabamaa taasisuuf paartiin keenya ni hojjeta. Keessatti rakkoowwan dhaqqaabamummaa naannoowwan horsiisee bulaatti mul'atan furuuf paartiin keenya xiyyeeffannoo addaa kennuun kan hojjetu ta'a.

2.

Sirna faayinaansii fayyaa jabeessuun maatiiwwaan sirna inshuraanii fayyaa hawaasaa keessatti hammatamaniifi hojjettoota keenya sirna inshuraansii fayyaa hawaasaa keessatti hammataman haala olaanaa ta'een guddisuuf xiyyeeffannoon ni hojjenna.

3.

Sirna ittisa weerara dhibee qopheessuufi hojimaata wereera dhibee daddarboo karaa waaraa ta'een ittisuu nu dandeessisu diriisrsuu, sirna tajaajila fayyaa hawaasaa dandeettii balaa tasaafi weerara dhibee dandamachuu danda'uufi bulchiinsa sodaa balaa cimaa ijaaruuf xiyyeeffannoon ni hojjetama.

4.

Tajaajila fayyaa haadholiif kennamu qulqullinaafi qaqqabamummaasaa fooyyeessuun fayyadamtoot tajaajila qusannoo karoora maatii guddisuun du'aatii haadholiifi daa'immanii sadarkaa olaanaan hir'isuuf xiyyeeffannoo addaan ni hojjetama. Quucarummaa daa'imman wag-gaa shanii gadi jiraniifi dhukkuba han-qina dhiigaa dubartoota umrii da'umsaa keessatti argaman mudatan akka xiqqaatu ni taasifama Lammileen umrii dheeraa

akka jiraatan ni hojjeta.

5.

Magaalaattis ta'ee baadiyyaatti eegumsi qulqullina dhuunfaafi naannoo akka guddatu, itti fayyadamn mana qulqullinaa (mana fincaanii) fooyyeessuuf xiyyeeffannoo addaan ni hojjetama. Uwwisa tajaajila bu'uuraa manneen qulqullinaa tokkoon tokkoon maatii guddisuuf paartiin keenya ni hojjeta.

6.

Du'aatii sababa dhukkuboota daddarboon qaqqabu ittisuufi xiqqeessuuf qoran-noo H.I.V guddisuu, namoota haaraa dhukkuba HIVn qabaman xiqqeessuufi tatamsa'ina haadharraa gara vaayirasichi ilmootti darbuufi du'aatii hanga xiqqees-suu akkasumas ummata tajaajila qoricha farra HIV/AIDS argachuu qaban guddis-uuf ni hojjenna. Dabalataan tatamsa'ina dhukkuba sombaa(TB), dhukkuba qur-ciifi busaa xiqqeessuuf ni hojjeta. Wag-goottan shanan dhufan keessatti du'aatii sababa dhibee busaan qaqqabu guutuu-maa guutuutti dhabamsiisuuf xiyyeeffan-noo addaan ni hoiienna.

7.

Dhukkubbiifi du'aatii sababa dhukkubootaa daddarboo hin taaneen dhaqqaban ittisuuf sosochiin qaamaa gahaa ta'e akka babal'atuufi aadeffamu taasisuu, namoonni baala sammuu namaa hadoochuu fayyadaman akka xiqqaatan taasisuu, dhiibbaa dhiigaa namoota umriin isaanii ganna 15 ol ta'e mudatu xiqqeessuuf, dhaqabamummaa tajaajila kaasansarii fiixee gadameessaa karaa adda ta'een guddisuu akkasumas du'a umrii malee sababa dhukkuboota daddarboo hin taanee uumaman hammaan xiqqeessuuf paartiin xiyyeeffannoon ni hojjeta.

8.

Dhaqqamummaa qulqullina giddugaleessa godhate diriirsuun, misoomaafi bulchiinsa humna namaa fooyyeessuun lakkoofsi ogeessa fayyaafi hakiimaa akka dabalu taasisuun hojii seektara fayyaa milkeessuuf ni hojjetama.

9.

Seektara dhuunfaa damee yaala fayyaa irratti bobba'an keessumaa iyyuu abbootii qabeenyaa yaala fayyaa tuurizimii ispeeshaaliitii irratti akka hojjetan deeggarsi addaa kan taasifamuuf yoo ta'u ogeeyyootni dhalootaan Itoophiyaa ta'an biyyi keenyaa yaalii tuurizimii fayyaan bu'a-qabeetti akka taatuuf damee kanarratti akka hirmaatan deeggarsi ni taasisfamaaf.

3.3 Mirga dubartootaa, daa'immaniifi dargaggootaa, bakka bu'insaafi fayyadamummaa misoomaa mirkaneessuu

1.

Dubartoota gahoomsuufi qajeeltoo walximmaa koorniyaan mirga carraa walqixa argachuu isaanii miidhaafi aggaammii loogii hunda irraa ittisuun damee hunda keessatti hirmaannaafi fayyadamummaa isaanii mirkaneessuun kaayyeeffannee ni hojjenna.

2

Sirna eegumsa daa'immaniifi dubar-tootaa iabeessuun nageenyummaa hundagaleessaa eegsisuufi mirgasaanii kabachiisuuf xiyyeeffannoo guutuun kan hojjetu ta'a. Barmaatilee boodatti hafoo miid-haa daa'immaniifi dubartootarra gahan akka xiqqaataniifi dhahamsiifaman sirni odeeffannoo namoota miidhaa kana qaqqabsiisan itti sassaabamu ni diriirfama. Miidhaa koorniyaa bu'uureffate raawittisuuf ejjennoo mootummaa watamii dhimma kanarratti obsa akka hin qabne agarsiisuu (zero tolerance) hojiitti hii-kuun daa'immaniifi dubartoota miidhaan kun irra gahe haala addaan yaala akka argatan, miidhaa dubartootaafi daa'iman irratti raawwatamu qolachuuf ammoo humna poolisii miidhaa aggamamu qo-lachuu danda'u akka hundaa'u ni taasi-fama. Daa'imman haala rakkisaa keessa jiraatan deeggaruuf Eiensiin taiaaiila hawaasummaa daa'immanii sirna manajimantii keezii irratti hundaa'e hojiirra ni oolfama.

3.

Dhaqna qabaa shamarraniifi heeruma umrii malee hambisuuf sochiin hunda hirmaachise sadarkaa sadarkaan adeemsisuufi sagantaalee barnootaa huban-noo hawaasaa gabbisan karaa miidi-yaa hawaasa dhaqqabsiisuun dhaqna qabaa shamarraniifi heerumni umrii malee sadarkaa olaanaan akka hir'atu ni taasisna.

4

Filannoowwan addaa addaa biyya keessa iiran adda baasuufi babal'isuun humna daa'imman rakkoo keessa jiran deegga-ruu dandeessisu sirna tajaajila hawaasum-maa daa'imman daa'immanii diriirsuun deeggarsi taasifamuufi qabu deeggarsa akka argatan ni taasifama. Dubartooni-ifi daa'imman miidhaan irra gahe bakka aaragalfii fi tajaajila hundagaleessa fooddaa tokkoon kennamu akka argatan, waldhaansa xiinsammuufi hawaasummaa. tajaajila seeraa akka argatan, dinagdeen akka of danda'aniifi maatiittii deebi'anii akka makaman ciminaan ni hojjetama. Bakki oolmaa daa'immanii dhaabbilee mootummaa, damee dhuunfaafi sadarkaa hawaasaatti akka babal'atuufi jabaatu ni hojjetama.

5.

Dargaggoota gahoomsuufi hirmaachis-uun walqabatee hojilee ijaarsa dandeetti dargaggootaa giddugaleessa godhate hojiirra oolchuun dargaggonni humnaafi dandeettisaanii baasanii akka fayyadaman, hirmaannaa gama hundaan taasisan keessatti dorgomtoota cimoofi fayyadamoo akka ta'an xiyyeeffannoon ni hojjetama. Hirmaannaa dubartoonniifi dargaggoonni geggeessummaafi murtoo seera baastuufi raawwachiistuu kennuu keessatti qaban haga qabeessaafi bakka bu'ummaa isaa-

nii akka dabalu taasisuuf paartiin keenya xiyyeeffannoon ni hojjeta. Kuwaansiliin dargaggotaa sadarkaa guutuu biyyaatti akka hundeeffamu haala mijeessuun dargaggoonni bakka bu'ummaa akka qabaatan Paartiin Badhaadhinaa ni hojjeta. Giddugala walitti dhufeenya odeeffannoo dargaggootaa(Youth Connect Program) hojiirra oolchuun dargaggoota Afrikaafi idil-addunyaa hariiroo walitti dhufeenyaa akka tolfatan haalli ni mijaawa. Giddugallii dagaggoota araada irraa dandamachiisu akka babal'atu ni taasifama.

6.

Fandii misoomaa hundeessuun dubar-toota hojii uuman kallattiinis ta'ee al kal-lattiin fayyadamtoota fandii kanaa akka ta'aniif fayyadamummaa dinagdee haga qabeessaa mirkaneessuufi hojiin qindees-summaa kan hojjetamu yoo ta'u, dubar-tootni liqiin, waldaalee hojii gamtaan. abbaa gabeenyummaa lafa baadiyyaan fayyadamoo akka ta'aniif paartiin keenya xiyyeeffannoo addaan ni hojjeta. Dhaabbilee teknoolojii kalaqan waliin hariiroofi gindoomina uumuun dubartoonni teknooloojiiwwan yeroofi humna qusatanitti akka fayyadaman ni hojjenna.

7.

Hojimaata sirna liqii dargaggootaaf mijataa ta'e diriirsuun lammilee tajaa-jila liqii argatan keessaa gaheen dargag-gootaa olaanaa akka ta'u ni hojjetama. Carraawwan hojii karaa Intarpiraayizoota Maaykiroofi Xixiqqaa uumam keessatti

dargaggoonni fayyadamuu akka ta'an sagantaan ni diriirfama

3.4 Sirna Nageenya Wabii hawaasummaa Jabeessuu

1.

Walitti dhufeenya industirii fayyaa-lessa ta'e uumuufi karaa waaraa ta'een fooyyeessuuf mirga gurmaayuu hojietaafi hojjechiisaa guddisuuf ni hojjeta. Sadarkaa jaarmiyaatt walitti dhufeenya gam-lamee hojii cimsuufi marii hawaasummaa gabbisuufi boordii dhimma hoijetaafi hojjechiisaa irratti gorsa kennu naannoleefi magaalota hunda keessatti akka dhaabbatu taasisuun dhimmoonni falmisiisoo karaa hojjetaafi hojjechiisaa dhiyatan waliigalteen akka furamaniif ni hojienna. Humna daa'immanii seer-aan ala fayyadamuu ittisuuf saganta-aleefi hojimaata addaa addaa diriirsuun humna daa'immannii karaa seeraan alaa akka hin sarbamne ni hoiietama. Taiaaiila fayyummaafi nageenyummaa ogummaa jajjabeessuufi babal'isuuf eksiteenshinii eegumsa fayyummaa intarpiraayizoota xixxiqqaafi giddugaleessaa qaqqabamaa gochuuf balaa hojiirratti uumamuu danda'aniifi dhiikkiiha ogummaan walqa-batee dhufu karaa waaraa ta'een ittisuufi balaa namaafi dinagdee irra gahuu malu hir'isuuf ni hojjenna.

2.

Bobbiin hojii si'aayaafi haqa qabeessa sadarkaa olaanaan akka babal'atu ni taasifama. Hojii dhabdummaa xiqqeessuuf

lakkoofsa lammilee deeggarsa bobbii ho-jii argatanii n bobba'anii akka guddatu taasisuuf ni hoijenna. Uwwisaa wabii hawaasummaa guddisuuf hojjettoonni dhaabbilee dhuunfaa fandii soormaa akka galmaa'ani ni taasifama. Fandii sooramaa irraa argamu investimantiirra oolchuun bu'aan irraa argamu guddisuuf xiyyeeffannoon kan hojjetu ta'a. Sirna wabii hawaasummaa diriirsuufi taiaaiilisaa babal'isuun fayyadamummaa dinagdeefi hawaasummaa lammilee guddisuuf ni hojjetama. Sagantaa wabii hawaasummaa kana bifa amansiisaafi bu'aa qabeessa ta'een hojiitti hiikuuf waajjiraalee fandii wabii hawaasummaa hundeessuun fayyadamummaa haqa qabeessaa mirkaneessuuf ni hojjetama. Oaama miidhamtoota hiyyeessaafi saaxilamoo, manguddoota akkasumas kutaalee hawaasaa oolmaafi bulmaanniisaanii dirreerra ta'e fayyadamtoota misooma seeftineetii akka ta'an ni hoiienna.

3.5. Misooma Aadaa, Tuurizimiifi Ispoortii Mirkaneessuu

1.

Qabeenyaa uumamaafi aadaa keenya eeguufi misoomsuuf xiyyeeffannoo addaa kan kenninu ta'a. Pirojeektota qabeenya amma qabnu mancaatiirraa eeganii kunuunsuun dhaloota egereetti dabarsuu dandeessisan hojiirra oolchuun qabeenya uumamaafi aadaa keenya guddina biyyaafi misooma hawaasummaaf akka oolan taasisuuf ni hojjenna. Kanaan walqabatee tarsiimoo misoomaa aadaa, tarsiimoo misooma afaanii, tarsiimoo

misoomaa og-barruu gara hojii qabatamaattii akka jijjiiramaniif ni hojjenna.

2

Biyvii keenya qabeenya uumamaafi dilbii aadaa qabdu fayyadamtee galii tuurizimii irraa argachuu maltu argachuu dhabuufi biyyoota sadakaa biyya keenyaarra jiran waliin yoo madaalamtu sadarkaa gadi aanaa irratti argamuun ishee haalan nama gaabbisiisa. Waggootan dhufan keessatti seektara turiizimii karaa qabeenya qabnu gituu danda'uun hojimaata misooma tuurizimii sadarkaa idil-addunvaatti dorgomaa taasisu ni bocama. Bakka tuuristoonni qubatan misoomsuu, qorannoo qabaafi piroomooshinii taasisuufi hojiiwwan baay'inaafi gulgullina tajaajilaa irratti xiyyeeffatan hojiirraa akka oolan ni taasifama. Secrota. imaammattoota. gurmaa'insa, hojimaata, galteewwan teknoolojii damee tuuriizimii jajjabees-san qopheessuun hojiirra akka oolan ni ta'a. Imaammata eegumsa misooma hambaalee, tarsiimoo eegumsa nageenya turizimii. bulchiinsa tarsiimoofi misooma bu'uuraalee turizimii. tarsiimoo piromooshinii gabaa, tamsaasa odeeffanno turiistotaafi hirmaannaafi fayyadamummaa hawaasaa naannoo hawwaata tuuri-istii iiraatanii karaa guutuu ta'een akka jijjiiramu ni taasifama.

3.

Karaa damee ispoortiin biyyi keenya Itoophiyaan humna kuufamaa guddaa kan qabduufi madda ispoorteessitoota addunyaa ajaa'ibsiisaniiti. Haa ta'u malee, bi-yyi keenya gabeenya karaa damee kanaan qabdu duguuganii hojiirraa oolchuu hum-ni dandeessisu dhabamuu irraa kan ka'e humna oomisha oomishee sona dabaluu danda'u horachuuu irratti qaawwi akka jiru hubatameera. Kana bu'uura godhachuudhaan hojiimata lammilee keenva bal'inaan isooprtii irratti akka hirmaatan taasisan hojiirra akka oolan gochuun lammii si'oominaafi fayyaa qabu horachuuf ni hojienna. Imaammata farra qoricha humna dabalataa ispoortessitootaaf kennu hojiirra oolchuun hawaasa ispoor-tii qoricha humna dabaltaa namaa kennu irraa bilisa ta'e uumuuf ni hojjenna.

4.

Bu'aa industiriin kalaqa artiifi bashannanaa biyya keenyaaf qabu hubachuudhaan
madda carraa hojii akkasumas biyyaaf
galii akka argamsiisu keessumaa ammoo
guddina teekinoolojii waliin walqabatee
fedhii gara fuulduraatti uumamu tilmaama keessa galchuun dameen kun karaa
hojiiwwan oodiyoo-viziwaalii, taatoo
waltajiifi ogbarruu dorgomaa akka ta'u
mala dhahuudhaan akkasumas imaammata taatoo waltajjii guddisan hojiitti
hiikuun industirii kalaqa hojii gabbisuun
kan hojjennu ta'a.

Paartii Badhaadhinaa